

Експеримент на Рівненщині: “за” і “проти”

Продовжуємо дискусію щодо створення публічно-шкільних бібліотек на Рівненщині шляхом об'єднання сільських та шкільних бібліотек. Власний досвід та свої міркування щодо експерименту подає автор статті.

На початку листопада 2004 року мені, як і всім керівникам головних публічних бібліотек областей України, довелося брати участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції "Використання нових технологій - зростання іміджу сучасної бібліотеки", що відбувалася у м. Рівному.

Конференція була досить цікавою та корисною з огляду на досвід із використання нових комп'ютерних технологій у бібліотеках різних видів.

Гарячу дискусію викликав експеримент реорганізації бібліотечної мережі області шляхом створення бібліотек нового виду. Тема об'єднання фондів бібліотек у сільській місцевості неодноразово висвітлювалась на сторінках періодичних видань та не є новою в бібліотечній практиці України.

Зокрема, такий досвід є в Шумській ЦБС Тернопільської області. Іноді кажуть, що нове - це добре забуте старе. Ще в березні 1993 року згідно з розпорядженням місцевої адміністрації (№ 78 від.15.03.1993 р.) бібліотеки шкіл I, II та III ступенів передали свої фонди разом із фондами заробітної плати на баланс централізованих бібліотечних систем. Це було зроблено у восьми селах району, де у школах були відсутні повні ставки. Посади бібліотекаря в цих школах були скорочені, а кошти вилучені з освіти і передані культурі. Об'єднано також фонди Шумських середніх шкіл № 1 та № 2 з фондами районної бібліотеки для дітей.

Слід відзначити позитивні сторони проведеного експерименту. Це, насамперед, покращення матеріального стану сільського бібліотекаря та переведення його на повну ставку в умовах економічної кризи. Утворення більш якісних фондів завдяки об'єднанню та, як результат, зростання основних показників бібліотечної роботи. Покращення якості масової роботи цих бібліотек та умов, для обслуговування користувачів. Підвищення авторитету бібліотекаря в педагогічних колективах шкіл та мешканців населених пунктів. Місцева адміністрація активно підтримувала перебіг експерименту

Минув час, змінилися економічні умови, змінився склад місцевої адміністрації, а значить підтримка та розуміння даного процесу У квітні 1998 року з'являється нове розпорядження Шумської райдержадміністрації (№ 120-від 27.04.1998 р.) про передачу спочатку фондів однієї бібліотеки, а потім, у 2003 році (№ 10 від 7.02.2003 р.) - усіх інших бібліотек, учасників експерименту на баланс шкіл.

Цим розпорядженням місцева влада, фактично, дала оцінку ефективності експерименту проти були і самі учасники, оскільки вони і далі працювали на 0,25 та 0,5 посадового окладу. Не підтримали запровадження практики об'єднання обласні бібліотеки та галузеві управління.

Які недоліки були у проведенні експерименту? У деяких селах не

вирішилися питання приміщення, тому бібліотекар був змушений працювати зранку у школі, а по обіді - у сільській бібліотеці. З 1997 року погіршився стан фінансування закладів культури району, і всі бібліотекарі переведені на 0,25 ставки. Бібліотеки, що перейшли у шкільні приміщення, не могли обслуговувати доросле населення, оскільки сільські школи у другій половині дня зачинені. Експеримент не було підкріплено матеріально, не вистачало стелажів та каталожних ящиків, бібліотечної техніки. Вирішальну роль у розвалі експерименту відіграла й відомча належність двох бібліотек.

Незабаром школи припинили допомогу в комплектуванні бібліотек, а джерела комплектування ЦБС дуже зубожіли. Сільські бібліотекарі виконували роботу без всякої доплати. Вивільнені в освіті кошти не пішли на розвиток бібліотек та оплату праці бібліотекарів у наступні роки. Не визначено термін експерименту, та не розроблені регламентуючі документи за погодженням освіти та культури.

Досвід бібліотек Рівненщини вразив своєю масштабністю, адже експеримент підтримано головою обласної державної адміністрації. Проведено величезну роботу працівниками обласних бібліотек та центральних бібліотек районів, працівниками відділів та управління освіти. Розроблена регламентуюча документація та підкріплена фінансова участь бібліотекарів. Проведено навчання та здійснюється моніторинг експерименту. Вирішено питання комплектування із двох джерел: підручниками - через управління освіти та іншою літературою - через управління культури. Завдяки об'єднанню деякі бібліотеки мають доступ до комп'ютерної техніки, навчальних закладів та мережі Інтернет, щоправда, із дуже низькою швидкістю 16 Кбіт. сек., витрати на яку забезпечує облдержадміністрація. Визначено

термін експерименту - 3 роки.

Ще одним важливим здобутком експерименту є відокремлення бухгалтерського обліку в ЦБС та створення самостійних бухгалтерій у ряді ЦБС.

Саме цей здобуток ігнорується владою в більшості областей України, в тому числі і Тернопільській. Фактично, відділи культури райдержадміністрацій блокують наказ Міністерства культури і мистецтв України № 709 від 20.11.2001 року "Про затвердження Положення про централізовану бібліотечну систему", згідно з яким ЦБС є юридичною особою та має особистий рахунок.

Такі дії місцевих адміністрацій завдають величезної шкоди розвитку бібліотек як відокремлених господарських одиниць, налагодженню в них системи додаткових платних послуг, що, у свою чергу є надзвичайно важливим у вирішенні питань функціонування цих закладів в умовах фінансової кризи та постійного дефіциту бюджету. Однак, це окреме питання.

Якщо аналізувати результати роботи бібліотек Рівненщини у створенні публічно-шкільних бібліотек у цілому то можна відзначити і ряд суттєвих недоліків.

Статус "публічно-шкільні" суперечить Закону України "Про бібліотеки та бібліотечну справу", адже такого виду бібліотек не існує в нашому

правовому полі. Не вирішені до кінця проблеми обліку бібліотечних фондів, зокрема підручників та звітності бібліотек. Не узгоджено цілий ряд відомчих документів у двох галузевих міністерствах. Багато положень суперечить бюджетному кодексу.

Узагальнюючи сказане вище, зазначимо, що всі експерименти проводяться з метою виходу із системної кризи, яка триває в галузі протягом останніх років та подолання не спроможності Міністерства культури і мистецтв України та місцевих органів влади налагодити фінансування бібліотек України для забезпечення їхньої повноцінної життєдіяльності для суспільства, як важливих соціально значущих установ.

Фінансування бібліотек має подвійний або й потрійний залишковий принцип. Серед бюджетних галузей пріоритети надаються медицині та освіті, а в самій культурі, як правило, концертно-видовищним закладам. У владних структурах побутує думка, що робота саме таких закладів є визначальною у критеріях оцінки діяльності галузі в цілому, хоча театри та палаци культури вважаються організаціями, що частково фінансуються з місцевого бюджету та повинні самостійно заробляти кошти на своє утримання, на практиці вони споживають левову частку, а бібліотекам залишаються крихти з бюджетного пирога.

У підсумковому документі конференції зазначено, що слід вивчити можливості впровадження досвіду Рівненської області щодо об'єднання сільських та шкільних бібліотек, а не безоглядно запроваджувати його насильницьким методом у всіх регіонах України.

З іншого боку, цілком правильний висновок, що у селі, як правило, дві бібліотеки не потрібні. Однак цього можна досягнути, лише об'єднавши два міністерства, що і було зроблено у бібліотеках Литви багато років тому на початку розвитку демократії у цій країні.

Василь Вітенко, директор
Тернопільської обласної
універсальної наукової
бібліотеки